

Doktori (Ph.D.) értekezés tézisei

A Mixed-Method Study on English Majors' Intercultural Communicative Competence

Angol szakos hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciája

Dombi Judit

Témavezető: Dr. Nikolov Marianne, DSc

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Angol Alkalmazott Nyelvészeti Program

2013

Az értekezés témája és kutatási céljai

Különös módon az idegen, a szokatlan bennünk lakozik: önazonosságunk rejtett arculata, a tér, amely lerombolja otthonunkat, az idő, melyben semmissé válik a jó viszony és a szimpátia. Saját magunkban kell felismernünk, hogy megóvhassuk a gyűlölettől.

Julia Kristeva, 2005 (1991), p.1.

Kultúrát tanítani nem csak annyit tesz, hogy megtanítjuk, miképpen vannak és voltak a dolgok, hanem azt is, miképpen lehettek volna, és miképpen lehettek volna másként. (...) A sztereotípiák ledöntése nem csak abban áll, hogy felismerjük, az emberek nem olyanok, amilyennek gondoltuk őket, vagy, hogy valahol mélyen „mind egyformák vagyunk”. Meg kell értenünk azt is, hogy oszthatatlanul egyediek és különbözőek vagyunk, s hogy én lehettem volna te, te lehettél volna én, amennyiben mások a körülmények – más szóval, ahogyan Kristeva mondja, az idegen bennünk lakozik.

Claire Kramersch, 1995, p. 82.

A globalizáció vitathatatlan gazdasági, pénzügyi és társadalmi eredményei mellett megváltozott világunk számos, eddig ismeretlen kihívással is szolgál: ma egy olyan plurális társadalomban kell megtalálnunk helyünket, ahol embertársaink jelentős része eltérő kulturális, nyelvi, etnikai és vallási háttérrel rendelkezik.

A *Másikkal* való együttélés, interakció és kommunikáció, végső soron a *Másik* interpretációja mindennapi jelenséggé vált az életünkben. Ha sikeresen vesszük ezt az akadályt, akkor gyümölcsöző együttműködésre, kulturális szinergiára számíthatunk, azonban ha kudarcot vallunk, beláthatatlan következményekkel kell szembenéznünk. A fenti idézetben Kristeva (2005, 1991) új dimenzióba helyezi a *Másik* megértését: véleménye szerint az idegent, a *Másikat* saját magunkban kell felismernünk, mint identitásunk egy rejtett vetületét, így elkerülhetővé válhat a félelem, türelmetlenség és gyűlölet. Kramersch (1995) ugyanezt a kérdést vizsgálja az idegennyelv-tanítás kontextusában: a nyelv és a kultúra integrált oktatása mellett érvel, aminek eredményeképpen a nyelvoktatás alkalmas lehet legfontosabb szerepének betöltésére, vagyis a nyelv jelentésközvetítő funkciója mellett átadhatná a nyelv mediáló funkcióját a kultúrában, mint társadalmi konstrukcióban (p. 85).

A fenti bevezető sorok a következő kérdéseket vetik fel: Hogyan boldogulnak a nyelvtanulók olyan interakciós helyzetekben, amikor különböző nyelvi és kulturális háttérrel rendelkező társakkal kell kommunikálniuk? Mely tényezők segítik, és melyek hátráltatják őket ilyen helyzetekben? Milyen készségekre, és attitűdökre van szükségük? Hogyan tudják felhasználni kulturális tudásukat

ezekben a kommunikációs helyzetekben? Disszertációmban ezeknek a kérdéseknek a megválaszolására vállalkoztam. A dolgozatban bemutatott két empirikus kutatás célja, hogy megvizsgálja, miként viselkednek az angol szakos egyetemi hallgatók interkulturális interakciók során, és feltárja azokat a tényezőket, amelyek meghatározzák interkulturális kommunikatív kompetenciájukat (Byram, 1997).

Tapasztalataim szerint a nyelvtanulók különböző sikerességgel veszik azokat az akadályokat, amelyeket egy interkulturális kommunikációs helyzet jelent a számukra. Vannak olyan tanulók, akiknek semmilyen nehézséget nem jelent, ha beszélgetőpartnerük más nyelvi és kulturális közegből származik, míg mások problémaként, vagy lehetséges problémaforrásként élik meg az ilyen helyzeteket. A dolgozatban bemutatott empirikus kutatások fő célja, hogy azonosítsa a hallgatók interkulturális élményeinek formálásában szerepet játszó egyéni különbségeket, és bemutassa ezek kapcsolatát az interkulturális kommunikatív kompetenciával.

A disszertáció problémafelvetése két kurrens alkalmazott nyelvészeti kérdéshez is illeszkedik: (1) az utóbbi években egyre inkább elfogadottá vált az a nézet, mely szerint az idegennyelv-tanítás legfőbb célja nem az anyanyelvi beszélőmodell átadása kell, hogy legyen (Kramersch, 1998; Medgyes, 1983, 2001; Seidlhofer, 2004; Widdowson, 1994), sokkal inkább afelé fordul a figyelem, hogy a nyelvtanulók olyan tudással, készségekkel és attitűdökkel (Byram, 1997) rendelkezzenek, melyek alkalmassá teszik őket arra, hogy megállják a helyüket különböző kulturális kontextusokban (Byram, 1997; Byram & Fleming, 1998; Jaeger, 2001; Kramersch, 1995, 2001). Mindemellett (2) az elmúlt évtizedekben az idegen nyelv elsajátításával foglalkozó kutatások egyre nagyobb figyelmet fordítanak az egyéni különbségek szerepére (Clément & Gardner, 2001; Cohen & Dörnyei, 2002; Dörnyei, 2005; Ellis, 1994, Heitzmann, 2008; Nagy, 2009; Nikolov, 2001; Tóth, 2007).

Annak ellenére, hogy számos tanulmány foglalkozik az interkulturális kommunikatív kompetenciával, annak kapcsolata az egyéni különbségekkel elkerülte a kutatások fókuszát; dolgozatommal ezt a hiányt szeretném pótolni, és remélem, hogy a feltárt empirikus eredmények hozzájárulnak az interkulturális kommunikatív kompetencia és az egyéni különbségek minél átfogóbb értelmezéséhez és megértéséhez.

A kutatás ismertetése és a disszertáció felépítése

Az interkulturális kommunikatív kompetencia (ICC) fejlesztésének lehetőségei, mérhetősége és szerepe az idegennyelv-oktatásban egyre hangsúlyosabb szerepet kapott az elmúlt évtizedben. Ennek elsődleges oka az, hogy az idegennyelv-oktatás igyekszik megfelelni a globalizáció támasztotta új igényeknek, és olyan tudást adni a nyelvtanulóknak, amelynek segítségével *hatékonyan* és az elvárásoknak *megfelelően* (Spitzberg, 1988) tudnak kommunikálni a más nyelvi- és kulturális háttérrel rendelkezőkkel.

Az újabb és egyre népszerűbb paradigma értelmében az idegennyelv-oktatás célja nem az, hogy az anyanyelvi beszélőkhöz hasonló nyelvismerettel lássa el a nyelvtanulókat (Byram, 1997; Kramersch, 2001; Seidlhofer, 2004), hanem az, hogy a tanulók *interkulturális nyelvhasználókká* váljanak (Byram, 1997; Jaeger, 2001; Kramersch, 2001) és képesek legyenek arra, hogy idegennyelv-használóként különféle kulturális környezetekben is megállják helyüket. Hazai kontextusban Lázár Ildikó kutatásai (2005; 2006; 2011) vizsgálják az interkulturális kompetencia szerepét a nyelvtanárképzésben, és foglalkoznak először azzal a problémafelvetéssel, miszerint a nyelvtanárképzésben hangsúlyozottabban megjelenő interkulturális érzékenyítés közvetlen hatással lehet a későbbi nyelvórák interkulturális hatékonyságára.

Dolgozatomban arra törekedtem, hogy minél alaposabban megismerjem az angol szakos egyetemi hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciáját. A lehető legteljesebb kép elérése érdekében kevert kutatási módszertant alkalmaztam (Creswell, 2003; Dörnyei, 2007; Mackey és Gass, 2005); a dolgozatban bemutatott első empirikus tanulmány a kvalitatív, a második pedig a kvantitatív kutatási paradigmát követi.

A disszertáció két fő részre, részenként három, összesen hat fejezetre oszlik (lásd 1. táblázat). Az első részben (1-3. fejezet) a kutatásaimhoz kapcsolódó elméleti háttérrel mutatom be. Az elméleti háttér részletes bemutatása több okból indokolt: az interkulturális kommunikatív kompetenciához köthető kutatások száma rendkívül nagy, s az eltérő akadémiai tradíciókat követő kutatók más és más terminológiát használnak (többek között: interkulturális kommunikatív kompetencia,

interkulturális kommunikációs kompetencia, interkulturális kompetencia, interkulturális érzékenység, etc.), ami nagyban nehezíti a témában való elmélyülést.

A dolgozat első fejezete részletes áttekintést ad a téma irodalmáról, bemutatja, hogy az alkalmazott nyelvészetben gyakran tárgyalt kommunikatív kompetencia konstruktuma hogyan fejlődött ki a szűkebb, Noam Chomsky-tól eredeztethető nyelvi kompetencia konstruktumából, és tárgyalja a különböző szerzők által felállított kommunikatív kompetencia modelleket (Bachman, 1990; Bachman & Palmer, 1996; Canale & Swain, 1980; Canale, 1983; Celce Murcia et al, 1995; Van Ek, 1986), valamint azt, hogy ezek a modellek hogyan értelmezhetőek újra interkulturális kontextusban. A második fejezet a különböző tudományterületeken végzett empirikus kutatások bemutatásával a konstruktum minél alaposabb megértését szolgálja. A harmadik fejezet az interkulturális kommunikatív kompetencia oktatásának gyakorlati alkalmazhatóságát vizsgálja, és az európai, valamint a magyar nyelvoktatási és nyelvpolitikai helyzetről ad elemző áttekintést.

1. táblázat: A disszertáció felépítése

I. Az interkulturális kommunikatív kompetencia konstruktuma

Bevezetés

- Témaválasztás indoklása
- Célkitűzések

1. fejezet. Kommunikatív kompetencia és interkulturális kommunikatív kompetencia

- A kommunikatív kompetencia modelljeinek áttekintése
- A konstruktum kiszélesítése: a nyelv a különböző kulturális kontextusokban
- Az interkulturális kommunikatív kompetencia

2. fejezet: Az interkulturális kommunikatív kompetencia empirikus kutatása

- A kutatások fókusza
- A kutatási irányok
- A kutatások módszertana

3. fejezet: Az interkulturális kommunikatív kompetencia és a nyelvpolitika

- Nyelvoktatás és -politika az Európai Unióban
- Nyelvoktatás és -politika Magyarországon

II. Az angol szakos hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciája: Két empirikus tanulmány

4. fejezet: Háttér a kutatásokhoz

- A kutatás kontextusa
- A résztvevők ismertetése
- A kutatási kérdések
- A kutatásmódszertan bemutatása

5. fejezet: Angol szakos hallgatók interkulturális élményei: egy kvalitatív tanulmány

- Az eljárás
- Eredmények
- Az eredmények tárgyalása

6. fejezet: Angol szakos hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciája

- Az eljárás
- Eredmények
- Az eredmények tárgyalása

Konklúzió és további kutatási irányok

- A tanulmányok összefoglalása
 - Elméleti implikációk
 - A vizsgálatok korlátai
 - Pedagógiai vonatkozások
-

A disszertáció második része az előzőekben bemutatott elméleti háttérre alapozott két empirikus kutatást ismerteti. A negyedik fejezet bemutatja a kutatás kontextusát, a Pécsi Tudományegyetem Anglisztika Intézetét, általános információt ad a kutatásban résztvevő hallgatókról, valamint felvázolja a kutatásmódszertant. Az ezt követő két fejezet tárgyalja a két empirikus kutatást.

Az ötödik fejezet a hallgatók interkulturális élményeit feltáró kvalitatív kutatást ismerteti. A 45 harmadéves, angol szakos hallgató bevonásával készült kutatást bemutató fejezet részletesen tárgyalja a kidolgozott adatgyűjtő eszközt, és indokolja a választott kutatás-módszertani protokollt, a stimulált retrospektív felidézés (*stimulated retrospective recall* ld. Dörnyei, 2007; Gass és Mackey, 2000) technikáját. Az első kutatás fő célja az volt, hogy angol szakos egyetemi hallgatók interkulturális élményeit vizsgálva, a hallgatók tapasztalatait elemezve mélységében megismerhessük a résztvevők nézőpontját, élményeit és véleményét arról, hogy mit jelent számukra az interkulturális kommunikatív kompetencia különböző kontextusokban.

2. táblázat

	Kutatási kérdések	Adatgyűjtő eszközök	Az elemzés módszerei
<i>Első kutatás</i> (N=45)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Miként élik meg a hallgatók az interkulturális találkozásokat? ▪ Milyen interkulturális élményekről számolnak be a hallgatók? ▪ Milyen tényezők befolyásolják azt, hogy egy adott interkulturális helyzetben sikeresnek ítélik-e magukat? Milyen tényezők hátráltatják őket? 	Retrospektív felidézés esszéfeladat	Kvalitatív tartalomelemzés
<i>Második kutatás</i> (N=102)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mi jellemzi a hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciáját? ▪ Hogyan ítélik meg a hallgatók saját interkulturális kommunikatív kompetenciájukat? ▪ Hogyan viszonyul egymáshoz a mért és a vélt interkulturális kommunikatív kompetencia? ▪ Mi jellemzi a hallgatók affektív profilját (kommunikációs hajlandóság, szorongás, motiváció)? ▪ Milyen kapcsolat figyelhető meg az affektív változók és az interkulturális kommunikatív kompetencia között? ▪ Milyen mértékben határozza meg a hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciáját (1) a kommunikációs hajlandóságuk, (2) a szorongásuk és (3) a motivációjuk? ▪ Mely további egyéni különbségek jellemzőek a résztvevőkre? ▪ Milyen mértékben határozza meg a hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciáját (1) az interkulturális kontaktusok gyakorisága, (2) a kommunikációs önbecsülésük és (3) vélt nyelvi szintjük? ▪ Milyen kapcsolat figyelhető meg a résztvevők (1) interkulturális kompetenciája, (2) kommunikációs hajlandósága, (3) szorongása, (4) kommunikációs önbecsülése, (5) vélt nyelvi szintje, (6) motivációja és (7) interkulturális kontaktusaik gyakorisága között? ▪ Miként modellezhető ez a kapcsolat? 	<p>Interkulturális kommunikatív kompetencia kérdőív</p> <p>Kommunikációs változók kérdőív</p> <p>Affektív változók kérdőív</p>	<p>Leíró statisztika</p> <p>Korreláció analízis</p> <p>Regresszió analízis</p> <p>Többdimenziós skálázás (MDS)</p> <p>Hierarchikus klaszterelemzés</p> <p>Strukturális egyenlet modellezés (SEM)</p>

A hatodik fejezet az első tanulmány eredményeire építve egy kvantitatív adatgyűjtő eszköz konstruálását, kipróbálását és alkalmazását mutatja be. A kutatásban 102 első éves angol szakos hallgató vett részt. A második, kvantitatív tanulmány azt vizsgálja, mi jellemzi és milyen változók befolyásolják az angol szakos hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciáját. A hagyományos statisztikai elemzéseken túl a tanulmányban strukturális egyenlet modellezést (*structural equation modelling*) is alkalmaztam, melynek segítségével empirikus adatok alapján megalkottam a hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciájának modelljét.

A 2. táblázat ismerteti a két vizsgálat kutatási kérdéseit, a felhasznált adatgyűjtő eszközöket és az adatok elemzésének módszereit. A következőkben a két empirikus kutatás legfontosabb eredményeit mutatom be részletesen.

A kutatás eredményei

Az első, kvalitatív kutatás az angol szakos hallgatók interkulturális élményeit vizsgálja. A kutatás célja annak felderítése volt, hogy miként viselkednek a hallgatók interkulturális élethelyzetekben, és milyen tényezők befolyásolják viselkedésüket. A tényezők feltárásával és vizsgálatával az volt a célom, hogy miután kvalitatív eszközökkel mélységében feltártam és megértettem a hallgatók interkulturális élményeit, egy következő, kvantitatív kutatásban (második kutatás) olyan adatgyűjtő eszközt fejleszthessek ki, amely speciálisan a nyelvtanulói kontextusban alkalmazható. A kutatás az interkulturális helyzeteket befolyásoló tényezők feltárására introspektív módszertant alkalmaz, tehát a válaszadók önreflexióit vizsgálja. Dörnyei szerint ez a módszer megfelelő arra, hogy másképp megfigyelhetetlen mentális folyamatokról, érzelmekről, gondolatokról vagy attitűdökről adatot szerezzünk (2007, p. 147). Mivel a résztvevők múltbéli emlékeit vizsgáltam, a stimulált retrospektív felidézés technikáját alkalmaztam (Gass és Mackey, 2000): adatgyűjtő eszközömben három, Pécsre érkező külföldi diák egy-egy emlékezetes interkulturális élethelyzetről adott rövid, narratív beszámolóját idéztem. A vizsgálatban résztvevőket arra kértem, hogy írják le hasonló élményüket. Az így kapott narratívák képezték a kvalitatív tartalmi elemzés alapját.

Az elemzés alapján elmondható, hogy a résztvevők korábbi interkulturális kommunikációs élményeiket (1) sikeresnek, (2) sikertelennek vagy (3) meglepőnek írták le. A résztvevők csaknem kivétel nélkül olyan interkulturális kommunikációs helyzetekről számoltak be, amelyekben az angol nyelv volt a kommunikáció eszköze. A kutatás meglepő eredménye, hogy bár a résztvevő angol szakos hallgatók számos dologban (életkor, érdeklődési kör, anyanyelv, nemzetiség, nyelvismeret) mutattak azonosságot vagy hasonlóságot, hatalmas különbségek figyelhetők meg interkulturális tapasztalataik terén: a legtöbb hallgató volt már külföldön, számos résztvevő azonban még sosem járt más országban, vagy még sosem kommunikált angol anyanyelvű beszélővel.

A kutatás legfőbb eredménye, hogy azonosítja azokat a kognitív és affektív tényezőket, amelyek leginkább befolyásolták a résztvevők viselkedését az interkulturális kommunikációs élethelyzetekben. Két kognitív tényező, (1) a kulturális/interkulturális tudás, illetve (2) a nyelvtudás voltak egyértelműen pozitív hatással a hallgatók interkulturális teljesítményére. Az affektív változók közül (1) az attitűdök, (2) a motiváció, (3) a kommunikációs hajlandóság és (4) a szorongás bizonyult kiemelkedően fontosnak. Ezekre az eredményekre építve terveztem meg további kutatásom kvantitatív adatgyűjtő eszközét, amely statisztikai eszközökkel vizsgálja a kapcsolatot az angol szakos hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciája és az egyéni különbségeik között.

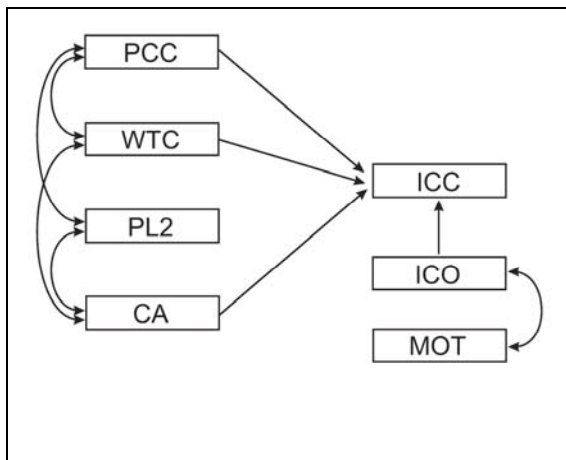
A második, kvantitatív kutatás arra keresi a választ, hogy milyen kapcsolat figyelhető meg a résztvevők (1) interkulturális kompetenciája, (2) kommunikációs hajlandósága, (3) szorongása, (4) kommunikációs önbecsülése, (5) vélt nyelvtudása, (6) motivációja és (7) interkulturális kontaktusainak gyakorisága között?

A fejezet részletesen bemutatja az adatgyűjtő eszköz összeállítását, validálását, kipróbálását és használatát, így a kutatás megismételhető. Az adatgyűjtő eszköz készítésénél a dolgozat első részében ismertetett szakirodalomra, korábbi kutatásokban használt mérőeszközökkel szerzett tapasztalatokra, valamint magyar kontextusban használt adatgyűjtő eszközökkel szerzett tapasztalatokra is támaszkodtam (Byram, 1997; Csizér & Dörnyei, 2005; Csizér & Kormos, 2008; Deardorff, 2006; Dörnyei & Csizér, 2003; Fantini & Tirmizi, 2006; INCA Project, 2004;

Kormos & Csizér, 2007; Nagy, 2009; Szaszko, 2010) annak érdekében, hogy a kérdőív itemjei minél jobban illeszkedjenek a kutatási kontextushoz. A kvantitatív kérdőív a következő komponenseket vizsgálta: (1) mért interkulturális kompetencia, (2) kommunikációs hajlandóság, (3) szorongás, (4) kommunikációs önbecsülés, (5) vélt interkulturális kommunikatív kompetencia, (6) vélt nyelvtudás, (7) motiváció és (8) az interkulturális kontaktus gyakorisága. Az elemzések megkezdése előtt a mért és vélt interkulturális kommunikatív kompetencia változókból egy közös változót hoztam létre. A fenti változók közötti kapcsolat feltérképezéséhez korrelációs analízist és regresszió analízist végeztem. A korrelációs elemzés kimutatta, hogy a hallgatók kommunikációs önbecsülése és vélt nyelvtudása szoros kapcsolatot mutat interkulturális kommunikatív kompetenciájukkal. Mindemellett a regressziós eredmények azt is megmutatták, hogy a kommunikációs önbecsülés egymaga megmagyarázza az interkulturális kommunikatív kompetencia variációjának majdnem 50 százalékát, ezáltal ez tekinthető a legfontosabb tényezőnek az interkulturális siker jóslásában (hasonló eredményekről számol be a kommunikációs önbecsülés és a kommunikációs hajlandóság közti kapcsolatot vizsgálva Nagy, 2009). További érdekes eredmény, hogy annak ellenére, hogy a résztvevők nagy része gyakori interkulturális kontaktusról számol be, a statisztikai elemzések meglepően gyenge kapcsolatot találtak az interkulturális kontaktusok gyakorisága és az interkulturális kommunikatív kompetencia között, ami azt mutatja, hogy a feltételezésekkel ellentétben az interkulturális kontaktusok kevésbé befolyásolják az interkulturális kommunikatív kompetenciát.

A második kutatás céljai között szerepelt az angol szakos hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciájának modellezése is. Az általam javasolt modell (1.ábra) megalkotásánál az elméleti háttérre, az első kutatás eredményeire, valamint a korrelációs és regressziós elemzések eredményeire támaszkodtam. A modell felállításában két összetett statisztikai elemzést használtam: (1) hierarchikus klaszterelemzést, és (2) többdimenziós skálázást (MDS). Ez a két eljárás lehetővé teszi a változók közötti kapcsolatok vizuális reprezentációját. Az általam kezdetben javasolt modell értelmében az interkulturális kommunikatív kompetenciát a kommunikációs önbecsülés, a kommunikációs hajlandóság, a szorongás és az

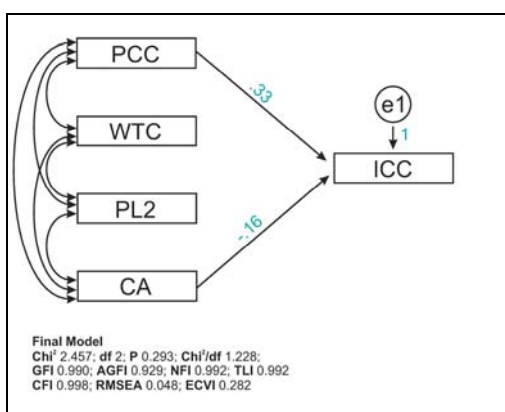
interkulturális kontaktusok gyakorisága befolyásolja közvetlenül; míg a motivációnak és a vélt idegennyelv-tudásnak csak közvetett szerepe van.

1. ábra. Az angol szakos hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciájának javasolt modellje egyéni változók tükrében.

Jelmagyarázat: ICC: interkulturális kommunikatív kompetencia; PCC: kommunikációs önbecsülés; WTC: kommunikációs hajlandóság; PL2: vélt idegennyelv-tudás; CA: szorongás; ICO: interkulturális kontaktus gyakorisága; MOT: motiváció.

A felvázolt modellt az adatok tükrében a SEM eljárással teszteltem, és végrehajtottam a szükséges módosításokat. A végleges modell (2. ábra) azt mutatja, hogy az angol szakos hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciáját két változó befolyásolja közvetlenül: a kommunikációs önbecsülés, amely pozitív és a szorongás, mely negatív irányban.

2. ábra. Az angol szakos hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciájának modellje.

Jelmagyarázat: ICC: interkulturális kommunikatív kompetencia. PCC: kommunikációs önbecsülés; WTC: kommunikációs hajlandóság; PL2: vélt idegennyelv-tudás; CA: szorongás

A fentiek értelmében a SEM analízis megerősítette, hogy sem a hallgatók interkulturális kontaktusainak gyakorisága, sem a motivációjuk nincs hatással az interkulturális kommunikatív kompetenciájukra, valamint vélt nyelvtudásuk és a kommunikációs hajlandóságuk is csak közvetve befolyásolja azt.

Az első, kvalitatív kutatás eredményei különböző affektív változókat hoztak összefüggésbe az interkulturális kommunikatív kompetenciával, úgymint a motivációt, attitűdöket, szorongást és kommunikációs hajlandóságot. A komplex statisztikai elemzések azonban azt mutatják, hogy mindezek közül egyedül a szorongás van közvetlenül hatással a hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciájára. Ez az eredmény jól illeszkedik számos magyarországi kutatáshoz, melyek a nyelvtanuláshoz köthető szorongás hátráltató szerepét hangsúlyozzák (Nagy, 2009; Piniel, 2006; Tóth, 2006, 2007, 2011).

A kutatással kapcsolatban azonban meg kell jegyezni, hogy annak ellenére, hogy a kvantitatív vizsgálatot körültekintően terveztem meg és az adatgyűjtő eszköz a pszichometriai tesztekkel szemben támasztott kritériumoknak megfelelt, az adatok interpretálása során figyelembe kell venni, hogy a kérdőív által mért változók közül többet (pl. attitűdök, motiváció) nagyon nehéz számokkal leírni, hiszen ezeket az élményeket legjobban a kontextualizált valóságban lehet megérteni. Emiatt választottam kevert módszertanú kutatást, így a statisztikai eredményeket kiegészítik a személyes élményeket és érzéseket részletesen feltáró kvalitatív elemzések.

A kutatás korlátai

Az eredmények bemutatása után meg kell említeni a kutatás korlátait is. Az első és legfontosabb annak hangsúlyozása, hogy mindkét empirikus tanulmány keresztmetszeti vizsgálat volt, így nem tud betekintést nyújtani a hallgatók interkulturális fejlődésébe. Mivel feltételezhető, hogy az interkulturális kompetencia fejlődik, érdemes volna egy longitudinális vizsgálatot is folytatni, ami lehetővé tenné, hogy a résztvevők viselkedésében, gondolataiban és kompetenciáiban bekövetkező változásokat is megismerjük.

Az első kutatás adatgyűjtő eszközével kapcsolatban megemlítendő, hogy az élmények felidézését segítő autentikus narratívák befolyásolhatták a hallgatók által felidézett élményeket. Mindemellett, a stimulált retrospektív felidézés technikájához szükség volt stimuláló történetekre, így ez elkerülhetetlen volt. Ez a probléma megoldódna, ha a stimulált retrospekció helyett félig-strukturált interjú szolgálna adatgyűjtő eszközként, ez azonban ilyen magas részvétel mellett (N=45) kivitelezhetetlen lenne. Terveim között szerepel egy további, az eredményeket kiegészítő, kevesebb résztvevővel végzett interjú-kutatás.

A második kutatással kapcsolatban megjegyzendő, hogy, bár a Cronbach-alpha értékek megnyugtatóan magasak voltak, és a kvantitatív adatgyűjtő eszközt validáltam és többszörösen kipróbáltam, az eredmények mégsem általánosíthatóak, hiszen a vizsgált konstruktumok kultúra-specifikusak. További korlátja a kutatásnak a résztvevők viszonylag alacsony száma (N=102). Azonban a kutatás célja az interkulturális kommunikatív kompetencia korai felmérése volt, tehát az elsőéves angol szakos hallgatók száma határozta meg a vizsgálatban részt vevők számát.

További problémaként felvethető, hogy a regressziós analízis eredménye szerint az interkulturális kommunikatív kompetenciában bekövetkező variancia mindössze 60 százalékban magyarázható az általam vizsgált változókkal. A maradék 40 százalék mögött feltehetően személyiségi jegyek állnak, melyeknek vizsgálata túlmutat a jelen dolgozatban tárgyalt kutatások keretein.

Végezetül, bár az eredmények reprezentatívak a Pécsi Tudományegyetemen tanuló angol szakos hallgatók vonatkozásában, mégsem általánosíthatók más egyetemek diákjaira, vagy más nyelveket tanulóakra. További, a nyelvtanulók szélesebb körét bevonó kutatásokra van szükség, melyek segítségével átfogóbb képet kaphatunk az interkulturális kommunikatív kompetenciáról.

Összegzés

A disszertáció elméleti és gyakorlati eredményeivel a nyelvtanulók interkulturális kommunikatív kompetenciájának megismeréséhez és megértéséhez kíván hozzájárulni. Az elméleti áttekintés az interkulturális kommunikatív kompetencia konstruktumát mutatja be számos nézőpontból, különös figyelmet szentelve e kompetencia és az alkalmazott nyelvészetben évtizedek óta tárgyalt és kutatott kommunikatív kompetencia (Bachman, 1990; Bachman & Palmer, 1996; Canale & Swain, 1980; Canale, 1983; Celce Murcia et al, 1995; Van Ek, 1986) kapcsolatának bemutatására.

A két empirikus kutatás célja az volt, hogy minél pontosabb ismereteket szerezzen az angol szakos egyetemi hallgatók interkulturális kommunikatív kompetenciájáról. Az első kutatás a hallgatók narratív visszaemlékezéseit elemezve bemutatta, hogy az interkulturális kommunikációs helyzetekben a hallgatók viselkedését kontextuális, kognitív és affektív tényezők határozzák meg. A részletes elemzés lehetővé tette a kontextualizált egyéni élmények minél részletesebb megismerését. Az eredmények azt mutatják, hogy a hallgatók sikereiket illetve kudarcaikat főleg affektív tényezőknek tulajdonítják.

A második kutatás kvantitatív eszközökkel vizsgálta a különböző egyéni különbségek és az interkulturális kommunikatív kompetencia kapcsolatát. Az eredmények azt mutatják, hogy az interkulturális kommunikatív kompetenciát leginkább a hallgatók nyelvhasználathoz köthető szorongása befolyásolja negatív irányban. A szorongás mellett a hallgatók kommunikációs önbecsülése is fontos szerepet játszik interkulturális kommunikatív kompetenciájukban: minél inkább magabiztos nyelvhasználónak érzik magukat a diákok, annál jobb az interkulturális kommunikatív kompetenciájuk.

Végezetül ez a vizsgálat is megerősítette, hogy fontos lenne a nyelvtanulók nyelvhasználathoz köthető szorongásának oldása, és kommunikációs önbecsülésük erősítése. Ez elérhető lenne, ha a nyelvórákon nagyobb hangsúlyt fektetnének a konstruktív tanítási-tanulási stratégiákra, a kompetitív légkör oldására és háttérbe kerülnének a grammatikai tökéletességre törekvő tendenciák.

Hivatkozások

- Bachman, L. F. (1990). *Fundamental considerations in language testing*. Oxford: Oxford University Press.
- Bachman, L. F. & Palmer, A. S. (1996). *Language testing in practice: Designing and developing useful language tests*. Oxford: Oxford University Press.
- Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Byram, M., & Fleming, M. (Eds.). (1998). *Language learning in intercultural perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Canale, M. (1983). From communicative competence to communicative language pedagogy. In J. C. Richards, & R. W. Schmidt (Eds.), *Language and communication* (2-27). London: Longman.
- Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1, 1-47.
- Celce-Murcia, M., Dörnyei, Z., & Thurrell, S. (1995). Communicative competence: A pedagogically motivated model with content specifications. *Issues in Applied Linguistics*, 6(2), 5-35.
- Clément, R., & Gardner, R. C. (2001). Second language mastery. In H. Giles, & W. P. Robinson (Eds.), *Handbook of language and social psychology* (pp. 489-504). London, UK: Wiley.
- Cohen, A. D., & Dörnyei, Z. (2002). Focus on the language learner: Motivation, styles, and strategies. In N. Schmitt (Ed.), *An introduction to applied linguistics* (pp. 170-190). London: Edward Arnold.
- Cresswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed method approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education* 10. 241-266. Retrieved March 28, 2011 from jsi.sagepub.com at Stanford University Libraries.
- Dörnyei, Z. (2005). *The psychology of the language learner: Individual differences in second language acquisition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Dörnyei, Z. (2007). *Research methods in applied linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, R. (1994). *The study of second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Fantini, A. & Tirmizi, A. (2006). Exploring and Assessing Intercultural Competence *World Learning Publications*. Paper 1. Retrieved 20 December 2010 from: http://digitalcollections.sit.edu/worldlearning_publications/1
- Gass, S. M. & Mackey, A. (2000). *Stimulated recall methodology in second language research*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- INCA Project. (2004). Intercultural competence assessment. Retrieved 29 November 2010, from <http://www.incaproject.org/>

- Jaeger, K. (2001). The intercultural speaker and present-day requirements regarding linguistic and cultural competence. In *Sprogforum* 19. 52-56. Retrieved September 4 from <http://inet.dpb.dpu.dk/infodok/sprogforum/Eudgiv.html>
- Kramersch, C. (1995). The Cultural Component of Language Teaching. *Language, Culture and Curriculum*, 8(12), 83-92.
- Kramersch, C. (2001). Intercultural communication. In Ronald Carter and David Nunan (Eds.) *The Cambridge Guide to Teaching English to Speakers of Other Languages*. Cambridge: Cambridge University Press. 201-206.
- Kristeva, J. (1991). *Strangers to Ourselves* New York, NY: Columbia University Press.
- Lázár, I. (2005). Az interkulturális kompetencia szerepe a nyelvtanárképzésben. *TEE Szemle*, 2(2), 13-20.
- Lázár, I. (2006). *The role and status of intercultural communication training in English language teacher education in Hungary*. Unpublished doctoral dissertation. Budapest: ELTE University.
- Lázár, I. (2011). Teachers' beliefs about integrating the development of intercultural communicative competence in language teaching. Case studies of Hungarian pre-service English teachers. *Forum Sprache*, 5, 113-126.
- Mackey, A. & Gass, S. (2005). *Second language research: Methodology and design*. Mahwah, NY: Lawrence Erlbaum.
- Nagy, B. C. (2009). *'To will or not to will': Exploring Advanced EFL Learners' Willingness to Communicate in English*. Unpublished doctoral dissertation. University of Pécs, Pécs.
- Nikolov, M. (2001). A study of unsuccessful language learners. In Z. Dörnyei and R. Schmidt (Eds.), *Motivation and second language acquisition* (149-170). Honolulu, HI: The University of Hawaii, Second Language Teaching and Curriculum Center.
- Piniel, K. (2006). Foreign language classroom anxiety: A classroom perspective. In M. Nikolov & J. Horváth (Eds.), *UPRT 2006: Empirical Studies in English Applied Linguistics* (39-58). Pécs: Lingua Franca Csoport.
- Seidlhofer, B. (2004). Research perspectives on teaching English as a lingua franca. *Annual Review of Applied Linguistics*, 24, 209-239.
- Spitzberg, B. H. (1988). Communication competence: Measures of perceived effectiveness. In C. H. Tardy (Ed.), *A handbook for the study of human communication: Methods and instruments for observing, measuring, and assessing communication processes* (pp. 67-105). Norwood, NJ: Ablex.
- Tóth, Zs. (2006). First-year English majors' perceptions of the effects of foreign language anxiety. In M. Nikolov, & J. Horváth (Eds.) *UPRT 2006: Empirical studies in English applied linguistics* (25-37). Pécs: Lingua Franca Csoport.
- Tóth, Zs. (2007). *Foreign language anxiety: A study of first-year English majors*. Unpublished doctoral dissertation. Budapest: ELTE.
- Tóth, Zs. (2011). Foreign language anxiety and advanced EFL learners: An interview study. *WoPaLP*, 5, 39-40.
- Van Ek, J. A. (1986) *Objectives of foreign language learning. Volume I: Scope*. Strasbourg: Council of Europe, Publications Section.
- Widdowson, H. G. (1994). The ownership of English. *TESOL Quarterly*, 29(2), 377-389.

A témához kapcsolódó saját publikációk és tudományos munkák

Dombi, J. & Turányi, Zs. (2012). My favourite day: Young learners on cultural practices. In J. Mihaljevic Djigunovic & M. Medved Krajnovic (Eds.), *UZRT 2012: Empirical Studies in English Applied Linguistics* (45-55). Zagreb: FF Press.

Dombi, J. (2012). Intercultural communicative competence in Hungarian and Slovak contexts. Constructing a qualitative interview schedule. Publikációra elfogadva, IV. Nemzetközi és X. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia Tanulmánykötete.

Dombi, J. (2011). A qualitative study on English majors' intercultural experiences. In J. Horváth (Ed.), *UPRT 2011: Empirical studies in English applied linguistics* (33-46). Pécs: Lingua Franca Csoport.

Dombi, J. (2011). English as a lingua franca in intercultural communication. *Bulletin of the Transylvania University of Brasov* 4(53) 183-187.

Dombi, J. (2011). The construct of intercultural communication in university syllabi. In M. Lehmann, R. Lugossy & J. Horváth (Eds.), *UPRT 2010: Empirical studies in English applied linguistics* (187-204). Pécs: Lingua Franca Csoport.

Dombi, J. (2010). European language policy on plurilingualism and intercultural communication. *Bulletin of the Transylvania University of Brasov*, 3 (52), 163-168.

Dombi, J. & Rab, V. (2013). Enhancing motivation and developing intercultural communicative competence through the joint course methodology. Prezentációra elfogadva: Global Awareness Society International, 22nd Annual Conference, Róma, Olaszország, 2013. május 25-26.

Dombi, J. (2013). The development and piloting of an instrument to measure English majors' intercultural communicative competence University of Pécs Round Table: Empirical Studies in Applied Linguistics Conference, Pécs, 2013. április 5.

Dombi, J. (2012). Intercultural communicative competence in Hungarian and Slovak contexts. Constructing a qualitative interview schedule. IV. Nemzetközi és X. Országos Interdiszciplináris Grastyán Konferencia. Pécs, 2012. április 11-13.

Dombi, J. (2011). Szlovák és magyar angol szakos hallgatók interkulturális élményeinek összehasonlítása. Országos Nevelésügyi Konferencia, Budapest, 2011. november 3-5.

Dombi, J. (2011). A kontextus szerepe az angol szakos egyetemi hallgatók interkulturális megnyilvánulásaiban. Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia, Budapest, 2011. október 24-25.

Dombi, J. (2011). 'I never intended to hurt them' - Intercultural encounters revisited. University of Pécs Round Table: Empirical Studies in Applied Linguistics Conference, Pécs, 2011. június 24.

Dombi, J. (2010). 'Me too, I want headscarves...' - Young learners on intercultural encounters. 20th IATEFL-Hungary Conference, Zánka, 2010. október 8-10.

Dombi, J. (2010). The construct of intercultural communication in university syllabi. University of Pécs Round Table: Empirical Studies in Applied Linguistics Conference, Pécs, 2010. június 25.

Dombi, J. (2010). The construct of intercultural communication in scholarly writings. American Hungarian Educators Association Conference, Szeged, 2010. június 3-5.